

УДК 378:37.013.42+379.8

*Олійник Г. М.,
асистент кафедри
соціальної педагогіки
та соціальної роботи
Тернопільського національного
педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка*

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬО-ДОЗВІЛЛЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті визначено та обґрунтовано педагогічні умови формування готовності майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності.

Ключові слова: *майбутні соціальні педагоги, педагогічні умови, мотивація, освітньо-виховне середовище, навчально-методичне забезпечення.*

В статье определены и обоснованы педагогические условия формирования готовности будущих социальных педагогов к организации образовательно-досуговой деятельности.

Ключевые слова: *будущие социальные педагоги, педагогические условия, мотивация, образовательно-воспитательная среда, учебно-методическое обеспечение.*

The article determines and states the formation of pedagogical conditions as to the readiness of future social teachers according to the organization of educational recreational activity.

Key words: *future social teachers, pedagogical conditions, motivation, education and educational environment, teaching software.*

Велику роль для формування в майбутніх соціальних педагогів готовності до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів відіграють педагогічні умови, обґрунтування та реалізація яких сприяють підвищенню ефективності формування у студентів досліджуваного процесу. Під педагогічними умовами формування у майбутніх соціальних педагогів готовності до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів ми розуміємо сукупність необхідних і сприятливих обставин, які мають позитивний вплив на формування структурних компонентів досліджуваного процесу. Беручи до уваги вимоги суспільства, загальноосвітніх навчальних закладів, соціальних служб до компетентностей соціальних педагогів як професійних фахівців, зміст, структурні компоненти освітньо-дозвіллевої діяльності студентів, мету, завдання, принципи, концептуальні підходи до реалізації досліджуваного процесу, можливості закладів вищої освіти, потреби та побажання студентів, нами обґрунтовано такі педагогічні умови:

1) формування позитивної мотивації студентів і творчого потенціалу в майбутніх соціальних педагогів як організатора освітньо-дозвіллевої діяльності учнів;

2) навчально-методичне забезпечення професійної підготовки студентів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів;

3) використання можливостей освітньо-виховного середовища вищого навчального закладу з метою моделювання майбутньої професійної діяльності в освітньо-дозвіллевій сфері.

Під поняттям “мотивація” ми розуміємо багатокomпонентне, багаторівневе, ієрархізоване динамічне утворення особистості, що містить систему мотивів, а також ситуативних чинників, що спонукають до діяльності.

В “Українському педагогічному словнику” мотивація трактується як система стимулів або мотивів, яка проковує людину до конкретних видів діяльності або поведінки [3, с. 217].

Аналіз наукової літератури свідчить, що науковці по-різному підходять до трактування поняття “мотив”. Зокрема, мотиви розглядають як ціль (О. Леонтьєв) [5]; як внутрішню позицію особистості (Л. Божович [1]); як спонукання й готовність до дії (М. Магомед-Ємінов [6]); як внутрішній стан особистості, який спрямовує її дію в конкретний момент часу (Х. Хекхаузен [7]).

Формування позитивної мотивації майбутніх соціальних педагогів з метою формування готовності до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів розгортається в повному обсязі лише тоді, коли на-

навчально-виховний процес організовується та проводиться на основі педагогіки співробітництва із застосуванням технології особистісно-орієнтованого навчання та коли забезпечується позиція суб'єктності студента у навчальному процесі. У процесі формування мотиваційної зацікавленості до організації освітньо-дозвілдової діяльності ми намагалися сфокусувати увагу майбутніх соціальних педагогів на специфіці цього виду діяльності, особливостях її організації, дати можливість усвідомити структуру, зміст, оволодіти технологіями організації освітньо-дозвіллових заходів, що лежить в основі готовності майбутніх фахівців до організації цього виду діяльності.

Мотиваційна складова (мотиви, потреби, ціннісні орієнтації) спільно з потенційною складовою (здібності) та когнітивною складовою (набуті знання, вміння і навички) формують структуру творчого потенціалу особистості. Освітньо-дозвіллова сфера професійної діяльності майбутнього соціального педагога вимагає специфічних особистісних і професійних якостей, передбачає реалізацію теоретичних знань та сформованості вміння творчо застосовувати їх на практиці, прояву творчості в діяльності, яка лежить у основі якісно нового бачення і підходу до професійної діяльності [4].

Для майбутнього соціального педагога прояв творчості в організації освітньо-дозвілдової діяльності учнів є проявом вищого рівня готовності до цього виду діяльності. Важливим фактором формування творчої особистості майбутнього соціального педагога є розвиток самостійності та відповідальності при розв'язанні проблем професійної діяльності. Це є можливим за умови цілеспрямованого, свідомого управління навчальною діяльністю студентів із метою створення сприятливих умов, формулювання чітких педагогічних вимог для розвитку їх творчого потенціалу.

Загально визнано, що формування творчості в процесі професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілдової діяльності учнів неможливо без розвитку високого рівня позитивної професійної мотивації.

Реалізація першої педагогічної умови "формування позитивної мотивації студентів і творчого потенціалу в майбутніх соціальних педагогів, як організатора освітньо-дозвілдової діяльності учнів" забезпечується шляхом активізації мотиваційної сфери студентів (формування професійних та суспільних мотивів до організації освітньо-дозвілдової діяльності учнів), ознайомлення їх зі специфікою організації цієї сфери професійної діяльності, особливостями підліткового віку,

особистісними та психологічними змінами, що відбуваються в їх організмі, формування позитивного професійного інтересу до діяльності в освітньо-дозвіллевій сфері.

Усвідомлення майбутніми соціальними педагогами необхідності здобуття цілісної системи науково-теоретичних знань і практичних умінь з організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів, прояв творчого потенціалу студентів, формування позитивної мотивації, безумовно, сприяють формуванню в них готовності до реалізації цього виду діяльності.

Друга педагогічна умова – “навчально-методичне забезпечення професійної підготовки студентів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів” – передбачає оптимальне поєднання теоретичної, практичної підготовки студентів і їх активної участі в позааудиторній та самостійній роботі. Зокрема, з метою оптимізації теоретичної підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності нами було розроблено та впроваджено у навчальний процес цикл тем “Соціальний педагог як організатор освітньо-дозвіллевої діяльності підлітків”, “Організація освітньо-дозвіллевих об’єднань”, “Соціалізація підлітків у процесі освітньо-дозвіллевої діяльності”, “Технології організації освітньо-дозвіллевої діяльності підлітків”, із навчальних дисциплін “Соціальна педагогіка”, “Методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями”, “Соціалізація особистості”, “Технології соціально-педагогічної роботи” відповідно; змістовий модуль “Теоретичні основи організації освітньо-дозвіллевої діяльності” в межах навчальної дисципліни “Соціально-педагогічна робота у сфері дозвілля” та змістовий модуль “Організація масових форм освітньо-дозвіллевої діяльності соціального педагога в шкільному середовищі” в межах навчальної дисципліни “Основи сценарної роботи соціального педагога”; дистанційний курс “Організація освітньо-дозвіллевої діяльності школярів”. При цьому значна увага приділялася вивченню майбутніми фахівцями теорії освітньо-дозвіллевої діяльності, її основних видів, форм, особливостей проведення, технології організації цього виду діяльності, ролі соціального педагога в процесі організації освітньо-дозвіллевої діяльності, особливостей діяльності освітньо-дозвіллевих об’єднань тощо.

У процесі підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів велике значення має практика. Слід зазначити, що практична підготовка відіграє значну роль у формуванні позитивної мотивації у студентів до організації освітньо-

дозвіллевої діяльності і дає можливість проявити творчий потенціал у роботі з молодшими підлітками з метою організації їх дозвілля. Під час практики студенти мають можливість не лише проявити свої професійні знання, але й сформувати практичні вміння та навички у процесі вирішення реальних завдань. Це дає можливість студентам творчо реагувати на виконання поставлених завдань, пов'язаних із організацією освітньо-дозвіллевої діяльності учнів, збагачувати свої професійні знання та практичні вміння.

Позааудиторна робота майбутніх соціальних педагогів спрямована на формування у них готовності до організації освітньо-дозвіллевої діяльності, власного бачення до здійснення цього процесу, пошуку творчих підходів, аналізу та використання ідей прогресивного світового і вітчизняного досвіду з метою професійного зростання та вдосконалення освітньо-дозвіллевої діяльності підлітків.

Волонтерська і самостійна роботи є формами організації позааудиторної роботи майбутніх соціальних педагогів. Студенти мають можливість ініціювати проведення та брати активну участь у різноманітних акціях, програмах, квестах, тренінгах, роботі творчих майстерень тощо. Залучення майбутніх соціальних педагогів як волонтерів до різноманітних традиційних та інноваційних форм освітньо-дозвіллевої діяльності сприяє формуванню готовності до організації цього виду діяльності.

Самостійна робота студентів сприяє розвитку дослідницько-пошукових навичок роботи в мережі Інтернет, з електронними версіями книг, електронними версіями курсів тощо.

Визначаючи третю умову формування в майбутніх соціальних педагогів готовності до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів – “використання можливостей освітньо-виховного середовища закладу вищої освіти з метою моделювання майбутньої професійної діяльності в освітньо-дозвіллевій сфері” – ми відштовхувалися від положення Л. Виготського про те, що там, де середовище не потребує вирішення “...відповідних задач, не висуває нових вимог, не спонукає та не стимулює за допомогою нових цілей...”, там особистість не розвиває всіх закладених у ній можливостей, не досягає своїх вищих форм розвитку [2, с. 256].

Поняття “освітньо-виховне середовище” в останні десятиліття було об'єктом вивчення Л. Буєва, Ю. Мануйлова, В. Ясвіна та інших науковців, які трактують освітньо-виховне середовище як систему умов формування особистості, як суб'єкта діяльності відповідно до певних суспільних ідеалів і норм.

Професіоналізація процесу фахової підготовки майбутніх соціальних педагогів у вищих навчальних закладах починається зі створення спеціального освітньо-виховного середовища з відповідними якісними характеристиками, компонентами, складовими, що має стати як об'єктивною умовою, так і чинником формування майбутнього фахівця. Освітньо-виховне середовище є системним педагогічним об'єктом, що трансформує сукупність зовнішніх умов розвитку, навчання й виховання індивіда й передбачає цілеспрямовану педагогічну взаємодію всіх учасників освітньо-виховного процесу, їх співрозвиток з метою позитивного впливу на всіх учасників.

Успішна професійна підготовка майбутніх соціальних педагогів у вищих навчальних закладах до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів передбачає створення спеціального освітньо-виховного середовища. У такому середовищі створюється система умов організації життєдіяльності майбутніх фахівців, які спрямовуються на формування у студентів знань про освітньо-дозвілєву діяльність, позитивного ставлення до сфери своєї майбутньої діяльності, досвіду організації освітньо-дозвілєвої діяльності та використання різноманітних форм і методів, розвиток творчого потенціалу та розуміння необхідності та особливостей реалізації такого виду діяльності з учнями.

Головними складовими освітньо-виховного середовища виступають: форми та методи навчання (“мозковий штурм”, “метод кейсів”, метод проєктів, метод реферування визначених проблем, рольові та ділові ігри, самоаналіз діяльності студентів, розробка практичних пам'яток виходу з певних професійних або конфліктних ситуацій, брейн-ринги, прес-конференції, виконання творчих завдань тощо); сучасні інтегративні технології навчання, такі як діалог, диспут, дискусія, дебати, лекція-діалог, співлекція, суперечка, есе тощо; сучасні засоби навчання, зокрема аудіовізуальні, що мають чітку професійну спрямованість; науково-дослідна робота студентів різного рівня складності щодо сфери майбутньої професійної діяльності.

Функціонування освітньо-виховного середовища як умови ефективної професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності передбачає необхідність моделювання зазначеного виду професійної діяльності. Це є можливим завдяки збагаченню студентів теоретичними знаннями з соціально-педагогічних, психолого-педагогічних і спеціально-професійних дисциплін, що стосуються сфери майбутньої професійної діяльності; актуалізації набутих теоретичних знань у процесі семінарських, практичних

занять, індивідуальної, самостійної, науково-дослідної роботи; “зануренню” в активну професійну діяльність під час волонтерської роботи та проходження різних видів практик; усвідомлення студентами значущості та доцільності розвитку професійно-особистісних якостей, необхідних для ефективної організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів; участі у виховній роботі вищого навчального закладу. Цікавим, на нашу думку, є досвід створення змістових модулів і фундаментальних навчальних дисциплін, “спроєктованих” на сферу майбутньої професійної діяльності або конструювання викладачами таких способів діяльності студентів, які б імітували майбутню професійну діяльність (діяльність на базі вищого навчального закладу гуртків, творчих майстерень, театральних труп, волонтерських загонів, студентських служб та ін.).

Використання можливостей освітньо-виховного середовища вищого навчального закладу з метою моделювання майбутньої професійної діяльності в освітньо-дозвіллевій сфері передбачає створення зовнішніх щодо особистості студента штучних обставин організації навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі. Вони (обставини) виступають причиною та стимулом якісно-позитивних змін особистісного розвитку майбутнього фахівця і покликані забезпечити реалізацію таких завдань: формування особистості соціального педагога як організатора освітньо-дозвіллевої діяльності; оволодіння системою теоретичних знань, фахових умінь і навичок їх творчо та оперативно реалізовувати у сфері майбутньої професійної діяльності; формування потреби в саморозвитку, самоактуалізації, професійному самовдосконаленні та самоосвіті задля ефективної організації освітньо-дозвіллевої діяльності.

Освітньо-виховне середовище вищого навчального закладу спрямоване на забезпечення максимально-ефективного розвитку суб’єктів взаємодії: викладачів і студентів; розвиток різноманітних компетенцій студентів, необхідних для ефективної організації освітньо-дозвіллевої діяльності, та прояв, формування й розвиток особистого стилю професійної діяльності майбутнього соціального педагога.

Отже, забезпечення реалізації комплексу визначених педагогічних умов у процесі професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів сприяє формуванню їх готовності до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів.

Література

1. *Божович Л. И.* Проблемы формирования личности / Л. И. Божович ; вступ. статья Д. И. Фельдштейна. – 2-е изд. – М. : Ин-т практ. психол. ; Воронеж : НПО “МОДЭК”, 1997. – 352 с.
2. *Выготский Л. С.* Собрание сочинений : в 6 т. / Л. С. Выготский ; под ред. Д. Б. Елькониной. – М. : Педагогика, 1984.
Т. 4. Детская психология. – 1984. – 432 с.
3. *Гончаренко С. У.* Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
4. *Занюк С. С.* Психологія мотивації : навч. посібник / С. С. Занюк. – К. : Либідь, 2002. – 304 с.
5. *Леонтьев А. А.* Педагогическое общение / А. А. Леонтьев. – М. : Знание, 1979. – 48 с.
6. *Магомед-Эминов М. Ш.* Мотивация и контроль за действием / М. Ш. Магомед-Эминов, И. А. Васильев. – М. : МГУ, 1991. – 144 с.
7. *Хекхаузен Х.* Мотивация и деятельность. Мотивация и деятельность / Х. Хекхаузен. – 2-е изд. – СПб. : Питер ; М. : Смысл, 2003. – 860 с.